

Oikeus kuulua joukkoon eilen, tänään ja huomenna

Puheenvuoro ja taidetta osallisuudesta, pakolaisuudesta ja ajankulusta

Raziye Eskandary & Mervi Kaukko

Osallistumme tässä puheenvuorossa nuoriin maahanmuuttajiin liittyvään osallisuuskeskusteluun yhden pakolaistaustaisen nuoren naisen, Raziye Eskandaryn, taiteen ja tarinoiden keinoin. Raziye on tullut Suomeen alaikäisenä turvapaikanhakijana ilman perhettään. Hän on osallistunut Mervi Kaukon ja muiden tutkijoiden hankkeeseen, jossa tarkastellaan nuorten pakolaisten hyvinvointia taiteen avulla. Tässä tekstissä esittelemme kolme Raziyen taideteosta ja sitä, mitä ne kertovat osallisuudesta ja joukkoon kuuluvuudesta hänen menneisyydessään, nykyhetkessään ja kuvitellussa tulevaisuudessaan. Raziyen menneisyyteen liittyvät muistot sijoittuvat Afganistaniin ja Iraniin ja nykyhetken kuvaus Suomeen. Tulevaisuuden haave sijoittuu parempaan yhteiskuntaan, jossa ihmiset ovat samanarvoisia. Teksti pohjautuu Raziyen ja Mervin dialogiin ja se on esitetty rasisminvastaisessa seminaarissa Jyväskylässä toukokuussa 2022. Tekstin lopussa pohdimme taiteen antia nuoria koskevaan osallisuuskeskusteluun ja siihen, miten taide voi tehdä näkyväksi pakolaistaustaisten nuorten osallisuuskokemusten vivahteita. Nostamme esiin myös taidepe-

rustaisen tutkimuksen eettisiä valintoja ja pohdimme nuorten anonymiteettiin ja äänen kuuluvuuden tasapainoilun kysymyksiä.

Oikeus kuulua joukkoon ja olla osallinen

Raziye: Meillä kaikilla on tarve ja oikeus kuulua joukkoon. Tämä johtuu siitä, että haluamme tuntea, että kuulumme johonkin. Me kuulumme sekä johonkin paikkaan että johonkin ihmisryhmään. Tämä on minulle tärkeää siksi, että jos olen kiinnittynyt ryhmään tai paikkaan, en tunne olevani yksin maailmassa. Jos ihminen ei kuulu joukkoon, hän tuntee olonsa syrjäytyneeksi ja yksinäiseksi.

Joukkoon kuulumiseen liittyy myös se, että kokee olevansa osallinen. Minulle osallisuus tarkoittaa ainakin sitä, että voin olla mukana vaikuttamassa, kokea yhteisöllisyyttä ja olla aktiivisena toimijana monenlaisessa toiminnassa. Tomi Kiilakoski, Anu Gretchel ja Elina Nivala (2012) kirjoittavat, että osallisuus tarkoittaa myös valtautumista ja voimaantumisen kokemuksia. Erilaisilla nuorilla, nuorten ryhmillä ja eri kulttuureilla

on erilaiset tarpeet ja mahdollisuudet kokea osallisuutta. Minä ajattelen, että minun mahdollisuuteni yksin tullessa turvapaikanhakijana ovat olleet erilaiset kuin muilla ikäisilläni nuorilla Suomessa.

Ajattelen, että kun ihminen on aktiivinen, tekee jotain ja voi olla hyödyllinen, hänelle tulee hyvä olo. Hyvä olo johtuu siitä, että tietää tehneensä jotain hyödyllistä. Tämä on tärkeää myös sille yhteisölle, johon ihminen kuuluu. Jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja meillä on ainutlaatuisia taitoja. Yhdessä me olemme vahvempia ja parempia ja teemme siksi myös paremman yhteisön.

Jos ihminen ei halua ole osallinen, jos hän ei tee mitään. Voi olla, että ihminen pelkää nukkua ja syö eikä voi lähteä mihinkään. Silloin hänestä tuntuu pahalta. Osallisuus on siis myös sitä, että ei tunne putoavansa pelistä pois ja että ei joudu syrjään yhteiskunnasta ja sen toiminnasta.

Tämän takia minä osallistun erilaisiin tapahtumiin ja tekemisiin. Järjestän niitä myös itse. Me olemme perustaneet Oulussa yhdistyksen, jonka kautta autamme vasta maahan muuttaneita naisia sopeutumaan suomalaisen yhteiskuntaan. Yhdistyksen nimi on *47 girls* ja minä olen yksi tämän järjestön perustajajäsenistä. Minusta työmme on tärkeää. Olen itse maahanmuuttaja ja voin ymmärtää, mitä muut maahanmuuttajanaiset ehkä ajattelevat kulttuurista, opiskelusta ja muusta. Järjestön kautta voimme vaikuttaa siihen, että muut maahanmuuttajanaiset pääsisivät helpommin mukaan yhteiskunnan toimintaan.

Menetelmä: taidetta Yhteenpiirretyt-hankkeessa

Mervi: Me olemme tutkineet Raziyen kuvaamia asioita hankkeessa *Yhteenpiirretyt – Drawing Together*¹. Tähän projektiin osallistuu Raziye ja muita nuoria aikuisia, jotka

ovat tulleet Suomeen, Norjaan ja Skotlantiin alaikäisinä turvapaikanhakijoina ilman vanhempiaan, ja ovat nyt täysi-ikäisiä. Suuri osa kertoo kokemuksistaan anonyymisti, kuten tutkimuksessa on tapana, mutta jotkut nuoret ovat päättäneet puhua asioista omalla nimellään ja omilla kasvoillaan. Raziye on yksi näistä nuorista.

Tutkimuksemme tarkoitus on ymmärtää, miten nuoret pakolaiset rakentavat uutta elämää uusissa kotimaissaan: mikä tuottaa hyvinvointia, miten nuoret luovat suhteita toisiin ihmisiin uudessa ympäristössä, miten he ylläpitävät suhteita jotka ovat olleet tärkeitä menneisyydessä, ja minkälaiseksi nuoret kuvittelevat hyvän tulevaisuuden Suomessa, Norjassa ja Skotlannissa? Nuoret ovat koontuneet kolmeen taidetyöpajaan, joista jokainen on keskittynyt yhteen ajanhetkeen (nykyisyys, tulevaisuus, menneisyys). He ovat tuoneet mukanaan esineen, joka symboloi heidän kokemaansa hyvinvointia ja tärkeitä ihmissuhteita näissä hetkissä. Esineet toimivat myös inspiraationa suhteellista hyvinvointia kuvaaville taideteoksille, jotka nuoret tekivät työpajoissa meidän tutkijoiden ja taideterapeutin avustuksella.

Raziye on luvannut esitellä tässä puheenvuorossa hänen esineensä ja taideteoksensa ja pohtia, mitä joukkoon kuulumiseen ja osallisuuteen liittyviä teemoja näihin taideteoksiin sisältyy.

Oikeus kuulua joukkoon menneisyydessä

Raziye: Kun ajattelen joukkoon kuulumista menneisyydessäni, muistan että en kuulunut joukkoon. Tämä johtui maiden välisistä huonoista poliittisista suhteista siellä, missä minä asuin lapsena. Minä olen hazara. Minun kansaani on tapettu kansanmurhassa satojen vuosien ajan. Minun kaltaisiani tapetaan joka

ikinen päivä vain sen takia, että kuulumme hazarien etniseen ryhmään.

Jos siis olet kuten minä, eli hazara, sinun on lähdettävä pakoon toisen maahan, jotta pysyt hengissä. Usein ensimmäiseksi paetaan naapurimaan, kuten Iraniin tai Pakistaniin. Minun isovanhempani pakenivat Iraniin. Sieläkään afgaaneja ei kuitenkaan hyväksytä. Tämä uusi maa, josta ihmiset hakevat turvaa, käyttää afgaaneja hyväksi ja tekee heistä ja heidän kansastansa orjia.

Tämä on mahdollista, koska näissä maissa tiedetään, että turvaa hakevilla ihmisillä ei ole muita vaihtoehtoja. He joko palaavat omaan maahansa ja kuolevat siellä, tai jäävät ja toimivat niillä ehdoilla, joita heille annetaan. Niin ihmiset jäävät ilman ihmisoikeuksia ja kohtaavat rasismia, syrjäytymistä ja alistamista. Näin tapahtuu sukupolvelle toisensa jälkeen. Näin ihminen voi unohtaa, kuka on, miksi on olemassa, vai onko ylipäätään olemassa, mistä on kotoisin vai onko mistään kotoisin? Ihmisoikeudet pitäisi olla kaikilla, mutta meillä ei ollut, koska meiltä puuttui

kansalaisuus. Menneisydessäni en siis laillisesti kuulunut sinne, missä olin.

Tämä taideteos (Kuva 1) muistuttaa minua menneisyydestäni. Tämä taideteos liittyy identiteettiini ja siihen, että ”olen olemassa, kuulun koko maailmaan”. Tämän työn merkitys on se, että olen selvinnyt vaikeuksista ja muodostanut identiteetin uudestaan. Minä en ole mistään kotoisin ja minun identiteettini ei riipu paikoista tai alueesta. Minun identiteettini koostuu ihmissuhteista.

Tämä kasvi (Kuva 2) oli se esine, jonka toin työpajaan. Se opetti minulle, että voin pärjätä vaikeissa olosuhteissa ja että kuuluun koko tähän planeettaan ja koko maapallon luontoon. Tämä kasvi oli meidän kotonamme riippumatta siitä, missä maassa tai kaupungissa asuimme. Se aina kasvanut ja pysynyt vahvana vaikeissa olosuhteissa. Kasvi muistuttaa minua myös siitä, että kuulun omaan perheeseeni, vaikka me emme laillisesti kuuluneet mihinkään. Kuten identiteettini, myös kuuluvuuteni on ihmissuhteissa.

Kuva 1. Taideteos

Kuva 2. Kasvi

Oikeus kuulua joukkoon tässä hetkessä

Raziye: Tulin Suomeen vuonna 2013 yksin, ilman perhettä. Kun tulin Suomen, en tuntenut ketään etukäteen. Asuin Oulun vastaanottokeskuksessa. Minun ja kaikkien muiden nuorten siellä piti rakentaa uusi lähipiiri uusista ihmisistä. Tämä oli vaikeaa, mutta tärkeää, koska oma perheeni ei ollut mukana.

Minun esineeni tässä työpajassa on enkeli (Kuva 3), jonka olen saanut tärkeältä ihmiseltä. Tämä enkeli symboloi minulle tätä tärkeää ihmistä. Hän asui samassa paikassa kuin

Kuva 3. Enkeli

Kuva 4. Taideteos enkelistä.

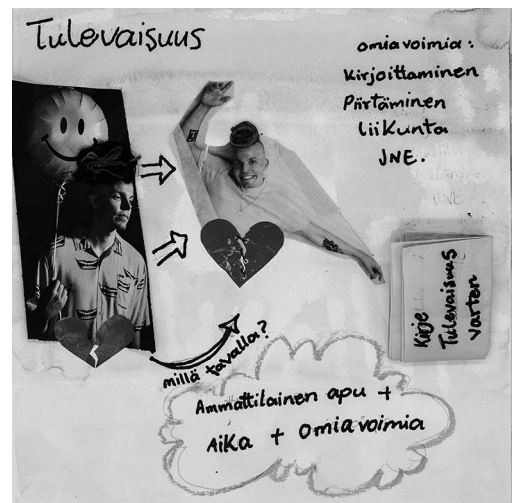
minä ja hänen kanssaan pystyin jakamaan syvät tunteeni ja suuren osan elämästäni. Hänen kanssaan pystyin alkaa rakentaa uutta elämäni Suomessa ja luoda uutta persoonallisuuttani uudessa maassa. Kun aloitin nollassa, hän oli minun tukenani. Tämän vuoksi hän on minulle enkeli. Taideteoksessa (Kuva 4) enkelillä on samoja piirteitä, kuin tällä tärkeällä ihmisellä.

Oikeus kuulua joukkoon tulevaisuudessa

Raziye: Tämä kolmas taideteos (kuva 5) kertoo siitä, mitä ajattelen joukkoon kuulumisesta tulevaisuudessa. Siinä on kirje, jonka olen kirjoittanut itselleni.

Kirjeessä lukee, että toivon tulevaisuudessa eläväni maailmassa, jossa ihmiset ymmärtävät ja hyväksyvät sen, että kaikki ovat erilaisia ja kaikki ovat silti yhtä arvokkaita.

Tämä tarkoittaa ihmisiä, jotka ovat tulleet eri maista, mutta myös ihmisiä, jotka ovat muuten erilaisia. Toivon erityisesti, että Suomessa voitaisiin parantaa kaikkien naisten asemaa, niin suomalaisten naisten kuin maahanmuuttajanaistenkin. Tämän haaveen

Kuva 5. Taideteos kirjeestä.

toteutuksen teen sukupuolten tasavertaisuuden hyväksi.

Minä uskon, että riippumatta sukupuolesta, iästä, ulkonäöstä ja fyysisistä ominaisuuksista kaikki ihmiset ovat yhtä arvokkaita. Kaikilla pitäisi olla yhdenvertainen oikeus osallisuuteen ja joukkoon kuulumiseen siellä, missä he ovat. Mutta joukkoon voi kuulua myös yli oman maan rajojen, kuten toisen taideteoksen viherkasvi. Omasta mielestäni ainoa asia, joka erottaa meitä ihmisiä toisistamme on se, kuinka paljon ymmärrämme ja mitä oikeasti ajattemme. Muuten olemme kaikki samanlaisia ja samanarvoisia.

Lopuksi: Yhdenvertainen oikeus kuulua joukkoon

Mervi: Raziyen ja muiden projektimme nuorten taideteokset kertoivat, että osallisuus saa eri muodon elämäntilanteesta ja ihmisestä riippuen.

Raziyen osallisuuden puute liittyi menneisyydessä kansalaisuuden tuomaan sortoon ja siihen, että hänen kansaansa ei hyväksytty siellä, mihin he olivat joutuneet pakenemaan. Kasvi symboloi sitä, että Raziye alkoi jo tuolloin ymmärtää, että hän kuuluu koko maailmaan, eikä vain tiettyyn etniseen ryhmään. Kasvi muistuttaa Raziyeta myös siitä, että laillisen osallisuuden puutetta paikkasi vahva kuulumuus omaan perheeseen, vaikka perhe olikin toisessa maassa.

Nykyhetkessä Raziye on saanut turvaa muilta nuorilta, jotka ovat olleet samassa tilanteessa kuin hän. Vertaisten tuki on antanut voimaa ja vahvistanut oman paikan löytämistä. Kun Raziye katsoo tulevaisuuteen itselleen kirjoitetun kirjeen muodossa, hän toivoo voivansa elää ja toimia maailmassa, jossa kaikista pidetään huolta, ja jossa kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ikään, taustaan ja ennen kaikkea sukupuoleen katsomatta.

Raziyen tarinat ovat samankaltaisia kuin muiden hänen tilanteessaan olevien nuorten kertomukset Suomessa, Norjassa ja Skotlannissa. Kun nuoret ovat puhuneet hyvinvoinnista menneisyydessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa, puhe on pian kääntynyt siihen, mihin nuoret kuuluvat ja miten he voivat toimia. Sekä kuulumuus että osallisuus sitoutuvat heille tärkeisiin ihmissuhteisiin, joista saa voimaa.

Monet nuoret mainitsivat, että saman kokenut ystävä voi ymmärtää, mitä on itse kokenut. Raziyen kuvaama enkeli oli tällainen ystävä. Mutta monissa kertomuksissa mainittiin, että myös Suomessa, Norjassa ja Skotlannissa syntyneet ystävät ovat tärkeitä. Kuten meille kaikille, näillekin nuorille on tärkeää, että on monenlaisia ystäviä.

Raziyen ja muiden nuorten haaveet tulevaisuudesta ovat monenkirjavia. He ovat taiteessaan ja tarinoissaan pohtineet sitä, mitä pitää tehdä, että pääsee omaan hyvään tulevaisuuteensa. Tulevaisuudenhaaveiden kirjo näissä taideteoksissa muistuttaa, että maahanmuuttajanuorille tyypillisesti suunnitellut urat eivät ehkä ole ainoa vaihtoehto, vaan että kaikkia nuoria tulisi kannustaa monenlaisille tulevaisuuspoluille.

Tässä puheenvuorossamme puolustamme nuorten kanssa tehdyn ja nuorten itse tulkitseman taiteen antia nuoria koskevaan osallisuuskeskusteluun. Taide voi tehdä näkyväksi nuorten osallisuuskokemusten viivahteita tavoilla, joihin pelkästään kieleen pohjautuva tutkimus ei ehkä yllä. Kävimme tätä tekstiä varten tuntien dialogia siitä, mitä Raziye tarkoitti taideteoksillaan ja miten se mahdollisesti linkittyy aikaisempaan tietoon nuorten osallisuudesta ja joukkoon kuulumisesta. Raziye kirjoitti, minä luin, sitten keskustelimme ja kirjoitimme yhdessä seuraavan version. Nuorten esiintyminen omalla nimellään ja identiteetillään heitä koskevassa tutkimuksessa on tutkimuseet-

tinen riski (ks. esim. Kaukko, Korkiamäki & Kuusisto, 2019), mutta toisaalta, Raziyen panoksen ohittaminen anonymiteettiin vedoten, hänen toiveensa vastaisesti, olisi ollut tutkimuseettinen loukkaus. Nuorten suojelun ja osallisuuden tasapainottelu on tärkeää ja siitä on kirjoitettu paljon. Tässä tapauksessa eettisimmäksi arvioitu vaihtoehto oli kunnioittaa Raziyen toivomusta tulla nimityksi ajattelijana ja taiteilijana. Tämä on tunnustuksen etiikan periaatteiden mukaista.

Raziye: Kaikkien nuorten osallisuuden tukeminen on paras keino ehkäistä rasismia ja ennakkoluuloja. Jotta tämä olisi mahdollista, meidän pitää keksiä monenlaisia tapoja ymmärtää, mitä osallisuus missäkin elämäntilanteessa voi olla.

Lopetamme puheenvuoron farsin kieliseen sananlaskuun.

(khon e hich käs äz digäri rängin tär nist)

تسی ن رت نی گنر یرگی د زا س کچ ی ه نوخ

Se sanoo, että: ”Kenenkään veri ei ole värikäämpää kuin toisen.”

Viitteet

- 1 *Drawing Together* on NordForskin rahoittama (2020–2024) yhteispohjoismainen tutkimushanke. Suomen tiimissä toimivat Mervi Kaukon lisäksi Marja Tiilikainen (Siirtolaisuusinstituutti), Fath E Mubeen (Siirtolaisuusinstituutti/Tampereen yliopisto) ja Nick Haswell (Tampereen yliopisto). Lisää tutkimuksestamme voi lukea verkkosivuiltamme: <https://www.drawingtogetherproject.org> (Viitattu 11.12.2022.) Kuvat nuorten taide-teoksista löytyvät Instagram-sivuiltamme tunnisteella DrawingTogetherProject.

Lähteet

- Kaukko, Mervi & Korkiamäki, Riikka & Kuusisto, Anna Kaisa (2019) Normatiivisesta etiikasta elettyyn kohtaamiseen. Tutkimuksellista hengailua yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten kanssa. Teoksessa Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.). *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten etiikka II*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 218, 163, 86–102.
- Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu & Nivala, Elina (2012) Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118, 9–34.